

2. RZADKOŚĆ I KOSZT ALTERNATYWNY

Z tego rozdziału dowiesz się:

- dlaczego kwestia rzadkości zasobów jest punktem wyjścia dla nauki ekonomii,
- dlaczego wybór jest nieodłącznym elementem środowiska opisywanego przez ekonomię,
- dlaczego każdy człowiek zawsze ponosi koszty swoich działań, bez względu na grubość portfela,
- dlaczego na koszty można patrzeć nie tylko przeszłościowo, ale i przyszłościowo.

Najważniejsze pojęcia:
rzadkość, wybór, koszt alternatywny

Wybór i rzadkość

Ekonomia opisuje wybory i ich konsekwencje, dlatego warto zacząć od tego, skąd właściwie bierze się konieczność wybierania. Podstawową przyczyną tej konieczności jest **rzadkość**. To techniczny termin, którym w podręcznikach określa się „fakt istnienia nieograniczoności potrzeb oraz ograniczoności zasobów”. Krótko mówiąc, chodzi o to, że człowiek ma bardzo wiele potrzeb, które chciałby zaspokoić. Nie posiada natomiast dostatecznie dużej ilości środków, by móc tego dokonać. Gdybyśmy mieli stworzyć listę potrzeb człowieka, to tak naprawdę nigdy nie miałaby ona końca. Nawet jeśli uda nam się zrealizować ich bardzo wiele, czy jeśli mamy na ten cel mnóstwo środków, zawsze będziemy sobie stawiać kolejne cele – takie jak choćby pływanie w basenie, leniuchowanie na materacu i popijanie oranżady.

Niektórym oczywiście powodzi się lepiej i są w stanie osiągnąć dużo więcej, gdyż mają dostęp do większej ilości dóbr. Dobra te rozumie się jako środki, które mogą być wykorzystane do zaspokojenia potrzeb. Ludzie bogatsi mogą sobie pozwolić na znacznie bardziej rozwiniętą działalność niż biedni. Ale nawet najbogatszy człowiek świata nie może zrealizować wszystkich swoich planów (np. dotyczących inwestycji). On także musi wybierać, choć inaczej niż osoba uboga.

Rzadkość najłatwiej zauważyć, zaglądając do portfela. Nie możemy kupić wszystkiego, czego tylko zapagniemy. Musimy się zdecydować, czy wolimy popcorn, czy ciasto. Takie dobra, których zasoby są ograniczone, nazywa się **dobrami rzadkimi**. Ich przeciwieństwem są **dobra wolne**, np. powietrze. Rzadki jest również wspomniany w poprzednim rozdziale czas. W przeciwieństwie do Agenta Smitha z filmu *Matrix* nie występujemy w nieskończonej liczbie kopii. Każdy i każda z nas jest tym jedynym unikatowym egzemplarzem. A że nie mamy zdolności bilokacyjnych, czyli zdolności pojawiania się w kilku miejscach naraz (choć niektórych ludzi się o to podejrzewa), musimy wybierać, gdzie w danej chwili się znajdziemy. Dlatego nie możemy w tym samym czasie robić wszystkiego. Nawet jeśli potrafimy robić kilka rzeczy w tym samym czasie, to mamy swoje ograniczenia, przed którymi nie da się uciec.

Koszt alternatywny

Perspektywa wyboru stawia przed nami wyzwania, ale są to zawsze wyzwania dotyczące przyszłości, a nie przeszłości. Oznacza to, że kiedy podejmujemy decyzję, najistotniejsze są możliwe przyszłe scenariusze. Dlatego też ekonomiści stworzyli pojęcie **kosztu alternatywnego** (kosztu utraconych możliwości). Zazwyczaj kiedy mówimy o jakichś kosztach, mamy na myśli koszty przeszłe, które już wystąpiły (nie tylko pieniężne). Mówimy na przykład, że pewne zadanie wymagało od nas poświęcenia wielu godzin pracy albo że na daną inwestycję przeznaczyliśmy duże sumy pieniędzy. Jednakże oglądanie się na przeszłość nie zmieni wachlarza przyszłych możliwości stojących przed nami.

Koszt alternatywny występuje przy każdym wyborze, który podejmujemy. Załóżmy, że na ten sam wieczór dostaliśmy dwa zaproszenia od znajomych. Jedni chcą, aby pójść z nimi na mecz piłkarski, a drudzy planują wyjście do kina na komedię romantyczną. Opcja, z której zrezygnujemy – „druga najlepsza możliwość działania” – to właśnie nasz koszt alternatywny. Jeśli pójdziemy na mecz, to zrobimy to kosztem rezygnacji z wyjścia do kina. Jeśli pójdziemy do kina, to nie zobaczymy meczu.

Z każdorazowym wydaniem pieniędzy wiąże się koszt, ponieważ nie możemy ich przez to wydać na coś innego, czego również pragniemy. Dotyczy to zarówno poziomu indywidualnego, czyli pojedynczej osoby, jak i całej rodziny czy większych podmiotów gospodarczych, na przykład przedsiębiorstw i państw. Wydatki pieniężne, czyli to, co jest za pieniądze

kupowane, zobaczyć łatwo. Trudniej jednak będzie z kosztem alternatywnym, a więc ceną, jaką płacimy za zrealizowane wydatki. Przykładowo, państwo może zwiększyć swoje wydatki i zatrudnić więcej urzędników w administracji, ale ta decyzja będzie miała swój koszt alternatywny: część środków zostanie przekazana z pozostałych sektorów gospodarki, przez co zmaleją tam wydatki i zatrudnienie.

W naszym codziennym życiu wszystko jest rzadkie, począwszy od naszego czasu, a skończywszy na pieniądzach i środkach materialnych. Z powodu tej rzadkości musimy wybierać przeznaczenie dla zasobów. Nie możemy ich poświęcić na wszystko, co sobie wymarzymy. Z wyborem zaś wiążą się koszty alternatywne - zawsze istnieje alternatywa dla sposobu wydania pieniędzy, czyli inna opcja ich wykorzystania. Dlatego każda decyzja jest kosztowna w tym sensie, że wiąże się z poniesieniem kosztu alternatywnego: wydając pieniądze na nową powieść ulubionej autorki, rezygnujemy tym samym z zakupu biletu do teatru. Wyjeżdżając na narty w góry w Czechach, pozbawiamy się możliwości opalania w tym samym czasie nad polskim morzem.

Dylemat polegający na konieczności wyboru towarzyszy każdej naszej decyzji – nie tylko wąsko rozumianej decyzji ekonomicznej, ale dowolnej innej, na przykład dotyczącej życia osobistego. Wybór jest tym, co świadczy o naszej wyjątkowości. Pozwala na budowanie własnego miejsca w społeczności, życiu gospodarczym, na działanie dla osobistej satysfakcji i szczęścia. Tej indywidualności nie da się żadnemu i żadnej z nas odebrać.

Koncepcja kosztu alternatywnego może ci pozwolić myśleć przyszłościowo o swoim życiu i inwestycjach. Wyobraź sobie, że masz monety kolekcjonerskie, których wartość wynosi 100 złotych. Czy decyzja o tym, czy sprzedać je teraz, czy zatrzymać, powinna zależeć od tego, za ile kupiłeś je rok temu? Załóżmy, że w jednym wariantcie kupiłeś je za 50 złotych, a w innym za 200 złotych. Czy powinno to wpływać na decyzję, co zrobić z monetami?

Wpływ przeszłości na wybór

Istnienie kosztu alternatywnego – dotyczącego bieżącego wyboru i przyszłości – nie oznacza oczywiście, że przeszłość w ogóle nie ma dla nas znaczenia. Ma znaczenie, ponieważ decyduje o tym, dlaczego znajdujemy się w miejscu, w którym jesteśmy. Zdarza się, że przeszłość jest w naszym życiu

czymś szczególnym i motywującym. Wspomnienia i zdobyte doświadczenia mogą nas kierować ku różnym wyborom, na które w przeciwnym razie moglibyśmy się nie zdecydować.

Wyobraźmy sobie, że odziedziczyliśmy restaurację, która nie przynosi wystarczających dochodów. Gdyby interesowała nas sama wartość pieniężna, moglibyśmy zdecydować się na jej sprzedaż, ponieważ tak wynikałoby z naszych kalkulacji. Myśląc przyszłościowo, ocenilibyśmy koszt alternatywny: albo ją sprzedajemy i uzyskujemy kapitał, albo nadal do niej dopłacamy; w tym przypadku przeszłość zostałaby uznana za nieistotną. Na naszą decyzję mogą jednak wpłynąć dotychczasowe doświadczenia. Świadomość, że restauracja ta stanowi rodzinne dziedzictwo, oraz sentyment do niej mogą nas powstrzymać przed taką decyzją. Dlatego w naszym subiektywnym koszcie alternatywnym jest miejsce na sentymenty i przekonania.

Czy decyzja o sprzedaży restauracji byłaby nierozsądna? Zdaniem jednej osoby mogłaby taka być, zdaniem innej – niekoniecznie. Każdy człowiek buduje swoją własną przyszłość, własne szczęście, własny ekonomiczny świat. Dla jednego człowieka prowadzenie restauracji byłoby nierozsądne, dla innego jak najbardziej uzasadnione. Ekonomia jako nauka nie ma na celu wskazywania, które cele są rozsądne ani do jakich celów powinien dążyć człowiek. To zadanie należy do etyki i innych dyscyplin. Ekonomia zakłada tylko, że każdy człowiek wybiera te cele, których osiągnięcie może mu przynieść – jego zdaniem – jak największą satysfakcję.

Pytania i zadania

1. Wyjaśnij, dlaczego rzadkość uznaje się za punkt wyjścia ekonomii.
2. Czym jest koszt alternatywny? Podaj przykłady.
3. Wyjaśnij, dlaczego nawet najbogatszy człowiek na świecie zawsze ponosi koszty swoich działań.
4. Czy przeszłe decyzje nie mają nigdy znaczenia dla naszych przyszłych decyzji? Uzasadnij odpowiedź.
5. Czy przeszłe decyzje nie powinny mieć znaczenia dla naszych przyszłych decyzji? Uzasadnij odpowiedź.
6. Czy zgadasz się ze stwierdzeniem: „rząd powinien dwukrotnie zwiększyć wydatki budżetowe, ponieważ dzięki temu wzrośnie aktywność gospodarcza i spadnie bezrobocie”? Uzasadnij odpowiedź.